

творами, адже мистецтво емоційно-почуттєво освоює дійсність, світ у ньому постає емоційно-почуттєво забарвленим. Людина, яка сприймає мистецький твір, через її емоції та почуття нібито заново освоює світ. Тому викладання в юридичних ВНЗ дисциплін естетичного та художнього циклу, безсумнівно, сприятиме вдосконаленню емоційно-почуттєвого світу фахівців юридичної справи. Водночас закладені в художніх творах моральні цінності дають змогу привернути увагу до проблем того зuboжіння моралі, яке все більш охоплює суспільство в цілому та юридичну систему зокрема.

С. Б. Жданенко, кандидат філософських наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ СЕРЕД ПРІОРИТЕТІВ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Метою правового виховання як цілеспрямованого формування певних людських якостей є насамперед набуття людиною таких життєвих орієнтирів, які допоможуть їй скерувати свою правову поведінку на підставі правових та моральних цінностей. У сучасній моральній та політико-правовій свідомості основоположними цінностями демократичного суспільства визнаються гідність та честь людини. В аксіологічній системі людини та людства взагалі честь і гідність розглядається як найвища духовна цінність. Як відомо, цінність будь-чого визначається значущістю для особистості того, що складає цінність. Честь і гідність мають безумовно власну цінність, оскільки вони є похідними від природи самої людини, підкреслюючи значущість особистості як представника людського роду.

Гідність є особливим екзистенційним станом людини, що виражає її самоцінювання як особистості, самоповагу, особистісну цінність.

Починаючи з Нового часу розуміння людської гідності набуває особистісного змісту, що ґрунтується не на соціальному статусі, а на індивідуальній самосвідомості особистості, її автономності. Ідея природної рівності стала основою уявлень про те, що будь-яка людина на підставі своєї належності до роду людського має людську гідність. Від «етики обраних» людство перейшло до «етики рівних», головною презумпцією якої є гідність як невід'ємний атрибут будь-якої людини. Таке уявлення про гідність закріплено в концепції прав людини, яка ґрунтується на визнанні кожної людини вільною і рівною, інакше кажучи, на визнанні гідності кожної людини. Доти, доки в історичній свідомості не виникли ідея рівноцінності всіх людей, ідеї свободи і гуманізму, про права людини можна говорити хіба що умовно.

Ключовим поняттям теорії прав людини є «повага людської гідності», тобто уявлення про самоцінність особистості, її унікальність. Це означає, що права людини мають етичний характер і передбачають високий рівень духовно-морального розвитку суспільства. І сьогодні дискурс прав людини можливий за умови визнання їх з боку інших. Потреба у визнанні зумовлена подвійною природою людини, яка, з одного боку, є істотою тілесною, а з другого — вільним суб'єктом. За Гегелем, визнання є особливим станом самосвідомості, коли носій останньої співвідносить себе з іншим суб'єктом, намагаючись показати себе як вільну самість.

Право в його глибинному екзистенційно-антропологічному вимірі є системою взаємного визнання гідності суб'єктів правового спілкування, в актах визнання здійснюється конституювання людини як правоздатного суб'єкта. За Ріксьором визнання, або взаємне визнання, людей є такий тип взаємовідносин, коли люди не намагаються пристосувати один одного до своїх цілей та потреб. Це є відносинами рівних партнерів, які уважно ставляться до відмінностей іншого. Саме таке визнання здатне стати основою для здійснення рівних прав. Права людини пов'язані з універсальними людськими обов'язками, а саме обов'язками визначаються права інших людей. Людина не є самодостатньою, вона потребує взаємин з іншими, живе не тільки для себе, а й задля інших, здатна встановлювати порядок у взаємовідносинах з ними. Цей порядок ґрунтується на визнанні прав іншого, тому філософський погляд на права людини акцентує врахування присутності «Іншого» в моєму екзистенційному просторі.

Почуття власної гідності допомагає правильно регулювати ціннісні відносини між людиною та суспільством.

Найвищим виявом людської гідності є шляхетність — моральна велич людської особистості. Вона притаманна будь-якій людині, що чесно виконує свій борг, живе за моральними принципами. Усвідомлення своєї порядності, моральної цінності важливе для людини не менш, ніж честь, повага, що їй виказує суспільство. Високо розвинене почуття власної гідності застерігає людину від омани ним суспільства та інших людей, позбавляє таку оману сенсу. Усвідомлення людиною власної гідності є формою самосвідомості та самоконтролю, на ній засновується вимогливість людини до себе. Вона передбачає та вимагає людину здійснювати відповідні моральні вчинки та, навпаки, не дозволяє вчиняти нижче своєї гідності. У цьому сенсі розуміння власної гідності поряд із сумлінням та честю є одним зі способів усвідомлення людиною своєї відповідальності за себе як за особистість.

У той же час людська гідність ґрунтується на адекватному самооцінюванні. У людини, що має занижене самооцінювання, може розвинути невпевненість у собі, вона, будучи надто скромною, орієнтується на середній результат, що може перейти у самоприниження. Така людини стає об'єктом

приниження з боку інших, втрачає власну гідність. Завищене самооцінювання, перебільшення власних чеснот призводять до пихатості, гордовитості, нетерпимості до чужих думок. Такі люди зазвичай безпідставно вимагають до себе особливої поваги, стають підозрілими та конфліктними.

Показником та мірою гідності людини є ставлення до гідності іншої людини. У правовому вимірі почуття гідності конкретизується в аксіомах правосвідомості, які визначають ті способи духовного життя та настанови свідомості, що роблять право можливим. Так, людина повинна сприймати себе як деяку цінність, яку варто відстоювати у боротьбі за існування. Завдяки почуттю власної гідності вона усвідомлює свою відповідальність у відстоюванні своїх прав та здійснюванні обов'язків. Автономія як здатність до самообмеження та самоуправління виражає духовну зрілість людини. Взаємне визнання вказує на спосіб буття права як духовного відношення між людьми, що передбачає здатність до вияву волі, розуму та почуття.

Отже, людська гідність є не просто однією з основних правових цінностей, а й конституцією правосвідомості, що реалізується у правовому житті. Тому орієнтація на формування адекватного почуття власної гідності має стати пріоритетом правового виховання.

Ю. Ю. Калиновський, доктор філософських наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого;

Е. А. Кальницький, кандидат філософських наук, доцент
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В ЯПОНІЇ

У життєдіяльності людських спільнот важливе місце посідають звичаї, традиції, сталі стереотипи поведінки. Послідовне безконфліктне їх передавання від одного покоління до іншого забезпечує стабільність розвитку соціальної організації Японії. Йдеться про спадковість ціннісно-мотиваційних настанов у правовій сфері та юридичній діяльності, ставленні до права, його вимог, приписів, норм, законів. Розвиток системи правового виховання в цій країні здійснюється як процес сприйняття досвіду попередніх поколінь і безконфліктної адаптації цього досвіду до нових умов.

Правове виховання, формування правової культури населення Японії, різних його вікових груп базуються, як свідчать дослідники (О. Белявська, Г. Дашков, В. Єрьомін, Р. Міхєєв, М. Морозов, Таїра Хукуда, Уеда Кан, Моримото Масаюкі та ін.), на використанні усіх засобів, наявних у держави та суспільства. До головних соціальних чинників, що впливають на законослухняність японців, їх високу правову культуру, належать: